

مقدمه

۱ - بانک

جمع‌آوری آمارهای بانکی، کشور با تأسیس بانک ملی ایران در سال ۱۳۰۷ شروع و از سال با استفاده از اطلاعات ثبتی بانک‌های استان گردآوری می‌شود. بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، صندوق‌های قرض‌الحسنه و صندوق‌های بازنشستگی مؤسسات مالی استان را تشکیل می‌دهند. در زیر به روش گردآوری اطلاعات آماری آنها اشاره می‌شود.

پول و بانک - جمع‌آوری آمارهای پولی و بانکی کشور با تأسیس بانک ملی ایران در سال ۱۳۰۷ شروع شد و از سال ۱۳۱۴، با تأسیس اداره آمار و بررسی‌های اقتصادی در این بانک گسترش یافت. پس از تشکیل بانک مرکزی ایران در

سال ۱۳۳۹، این وظیفه به بانک مذکور واگذار شد. در حال حاضر، جمع‌آوری آمار و اطلاعات این بخش از طریق بانک‌های استان و مؤسسات اعتباری غیربانکی انجام شده و به صورت سری زمانی از سال ۱۳۸۰ در این سالنامه ارائه گردیده است.

۲ - بیمه

با استفاده از اسناد و مدارک شرکت‌های مختلف بیمه جمع‌آوری و منتشر می‌شود که آمارهای ذیربط از سال ۱۳۷۷ به صورت ثبتی از شرکت‌های بیمه استان دریافت و منتشر شده است.

بیمه - شرکت سهامی بیمه ایران در سال ۱۳۱۴ تأسیس شد. جمع‌آوری آمارهای مربوط به بیمه، با تشکیل اداره آمار و اطلاعات در شرکت مذکور، از سال ۱۳۳۹ شروع شد. این اداره پس از تغییرات و تحولاتی چند، در سال ۱۳۴۵ تجدید سازمان یافت و با امکانات گسترده تری به جمع‌آوری آمارهای بیمه در کشور پرداخت.

در سال ۱۳۵۰، بیمه مرکزی ایران با هدف هدایت و نظارت فعالیت‌های بیمه تأسیس گردید و تهیه و انتشار آمارهای بیمه به اداره آمار این سازمان واگذار شد. شرکت سهامی بیمه آسیا در سال ۱۳۳۸ به منظور انجام

انواع معاملات بیمه و عملیات بازرگانی تأسیس شد و در سال ۱۳۵۸ بر اساس مصوبه شورای انقلاب اسلامی همراه با سایر بیمه‌های خصوصی، ملی اعلام شد. در ابتدا شرکت سهامی بیمه دانا صرفاً در رشته بیمه‌های اشخاص فعالیت می‌نمود که در اواخر سال ۱۳۷۵، مجوز فعالیت بیمه‌ای در زمینه بیمه‌های اشیا و مسئولیت را توسط مجلس شورای اسلامی اخذ نمود. شرکت بیمه البرز در سال ۱۳۳۸ توسط بخش خصوصی تأسیس شد. اطلاعات آمار شرکت‌های بیمه استان که در خصوص بیمه نامه صادر شده، حق بیمه عاید شده و تعداد و مبلغ خسارت واقع شده می‌باشد در قالب جداول آماری و به صورت سری زمانی درج شده است لازم به ذکر است، سری زمانی ارائه شده در این سالنامه نسبت به آمار سالهای قبل که در سالنامه‌های گذشته درج شده بود توسط منابع ذی ربط تجدیدنظر شده است.

۳ - سایر فعالیت‌های مالی

علاوه بر موارد فوق فعالیت‌هایی توسط شرکت‌های تعاونی اعتبار برای تأمین نیازهای مالی اعضای شرکت‌های مزبور انجام می‌شود.

اطلاعات و آمار مندرج در این فصل، شامل تعداد واحدهای بانکی، سپرده‌های بخش دولتی و غیردولتی نزد بانک‌ها و بدهی‌های بخش‌های مزبور به بانک‌ها، اعتبارات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی برحسب بخش‌های اقتصادی، اسناد متبادله بانکی، حق بیمه‌ی عایدشده و خسارت واقع‌شده‌ی بازار بیمه و مشخصات شرکت‌های تعاونی اعتبار می‌باشد.

تعاریف و مفاهیم

عملیات بانکی: عبارت از قبول سپرده، اعطای تسهیلات بانکی، معاملات برات و سفته، معاملات ارزی، عملیات مربوط به اوراق و اسناد بهادار، نقل و انتقال وجوه در داخل کشور و نظایر آن، طبق قانون است.

واحد بانکی: واحد عملیاتی مشتمل بر شعبه، باجه و دفتر نمایندگی که در چارچوب آئین‌نامه‌ها و

به صورت خرید اوراق بهادار دولتی (اسناد خزانه و اوراق قرضه) یا اعتبارات مستقیم باشد.

تسهیلات اعطایی به بخش غیر دولتی: تسهیلاتی

است که بانک‌ها از طریق قراردادهای مختلف اسلامی، به موجب قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین نامه‌های مصوب، از ابتدای سال ۱۳۶۳ به بخش غیر دولتی اعطا می‌کنند. این قراردادها عبارتند از مشارکت حقوقی، مشارکت مدنی، فروش اقساطی، سرمایه‌گذاری مستقیم، مضاربه، مزارعه، مساقات، جعاله، معاملات سلف، اجاره به شرط تملیک، قرض الحسنه و خرید دین.

سرمایه‌گذاری مستقیم بانک: عبارت از تامین سرمایه لازم برای اجرای طرح‌های تولیدی و طرح‌های عمرانی انتفاعی توسط بانک‌ها، بدون مشارکت اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر بانکی است.

مضاربه: قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین (مالک)، عهده‌دار تامین سرمایه (نقدی) می‌شود، با قید این‌که طرف دیگر (عامل)، با سرمایه مذکور تجارت کند و در سود حاصله، هر دو طرف شریک باشند.

مزارعه: قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین (زارع)، زمین مشخصی را برای مدت معینی، به شخص دیگر (عامل) بدهد تا در زمین مذکور زراعت کند و حاصل بین زارع و عامل تقسیم شود.

مساقات: معامله‌ای است که بین صاحب درخت و امثال آن با عامل در مقابل حصه مشاع معین از ثمره واقع می‌شود. ثمره، اعم از میوه، برگ، گل و غیر آن است.

جعاله: التزام شخص (جاعل یا کارفرما)، به ادای مبلغ یا اجرت معلوم (جعل) در مقابل انجام عملی معین، طبق قرارداد است. طرفی که عمل را انجام می‌دهد، "عامل" یا پیمانکار نامیده می‌شود.

دستورالعمل‌های مربوط ایجاد شده و می‌تواند تمام یا بخشی از عملیات مجاز بانکی را بر اساس ضوابط داخلی مصوب هیأت مدیره انجام دهد.

سیستم بانکی: به مجموعه بانک مرکزی به علاوه بانک‌ها و موسسات مالی اعتباری که مجوز فعالیت خود را مطابق تعریف مندرج در آیین‌نامه نحوه تاسیس و اداره موسسات اعتباری غیردولتی موضوع تصویب نامه هیأت وزیران به شماره ۱۳۰۶۷۱/ت/۴۸۴۳۶هـ مورخ ۴/۱۱/۱۳۹۳ از بانک مرکزی دریافت کرده‌اند، اطلاق می‌شود.

بانک‌های تخصصی: بانکی که علاوه بر وظایف معمول بانکی، عهده‌دار وظایف توسعه‌ای (به‌طور عمده تجهیز منابع مالی نسبتاً ارزان در میان‌مدت و بلندمدت برای اجرای طرح‌های اقتصادی) است. بانک‌های توسعه‌ای یا تخصصی عامل انتقال دهنده سیاست‌های اقتصادی دولت به بخش‌های مربوط بوده و با برنامه‌ریزی‌های صحیح، منابع مالی جمع‌آوری شده را در بخش‌های مختلف اقتصادی توزیع می‌کنند.

بانک‌های تجاری: بانکی که عملیات معمول بانکداری یعنی واسطه‌گری وجوه در قالب دریافت سپرده و اعطای تسهیلات، ایجاد تعهدات و ارائه خدمات بانکی به آحاد جامعه را بر عهده دارد.

بخش دولتی: به دولت، شرکت‌ها، موسسات دولتی و شهرداری‌ها اطلاق می‌شود.

بخش غیردولتی: شامل بخش خصوصی، نهادهای انقلاب اسلامی و بعضی از شرکت‌های تحت پوشش وزارتخانه‌ها است.

تسهیلات اعطایی به بخش دولتی: تسهیلاتی است که سیستم بانکی در اختیار دولت، شرکت‌ها، موسسات دولتی و شهرداری‌ها قرار می‌دهد. این تسهیلات می‌تواند

سپرده ارزی: بانک مرکزی سپرده‌ای که بر حسب پول کشوری به‌جز کشور محل اقامت سپرده‌گذار، است. **سپرده‌های قانونی:** نسبتی از بدهی‌های ایجاد شده و به‌طور خاص سپرده‌های اشخاص نزد بانک‌ها، که طبق قانون پولی و بانکی کشور در بانک مرکزی نگه‌داری می‌شود. نسبت سپرده قانونی نزد بانک مرکزی ممکن است برحسب ترکیب و نوع فعالیت بانک‌ها متفاوت باشد ولی در هر حال این نسبت بین ۱۰ و ۳۰ درصد است.

تسهیلات اعطایی بانک‌ها: فراهم کردن منابع مالی مورد نیاز متقاضیان در چارچوب عقود اسلامی است. **بیمه:** عقدی است که به موجب آن، یک طرف تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه از طرف دیگر، در صورت وقوع یا بروز حادثه، خسارت وارده بر وی را جبران نماید یا وجه معینی را بپردازد. متعهد را بیمه‌گر، طرف تعهد را بیمه‌گذار و وجهی را که بیمه‌گذار می‌پردازد، حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه می‌نامند.

حق بیمه عایدشده: عبارت از تفاضل ذخایر حق بیمه ابتدا و انتهای دوره با حق بیمه‌های همان دوره است. **خسارت واقع شده:** عبارت است تفاضل ذخایر خسارت معوق ابتدا و انتهای دوره با خسارت‌های پرداختی همان دوره.

خسارت پرداختی: وجهی است که بیمه‌گر بعد از وقوع حادثه موضوع بیمه، جهت جبران خسارت به بیمه‌گذار پرداخت می‌کند.

ضریب خسارت: نسبت خسارت واقع شده به حق بیمه عاید شده است. (خسارت معوق و ذخیره حق بیمه در محاسبه آن لحاظ شده است).

بیمه اتکایی: قراردادی است که بر اساس آن، یک شرکت بیمه (واگذارنده) تمام یا بخشی از تعهدات خود را در قبال پرداخت حق بیمه، به شرکت بیمه پذیرنده

معاملات سلف: منظور از معاملات سلف، پیش‌خرید نقدی محصولات تولیدی به قیمت معین با توجه به ضوابط شرعی است.

قرض الحسنه: عقدی که به موجب آن یکی از طرفین (قرض‌دهنده) مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر (قرض‌گیرنده) تملیک می‌کند که قرض‌گیرنده مثل و یا در صورت عدم امکان، قیمت آن را به قرض‌دهنده رد کند.

سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز: به سپرده‌هایی اطلاق می‌شود که سودی به آنها تعلق نمی‌گیرد، ولی طبق قانون، بانک‌ها می‌توانند به منظور جذب و تجهیز این گونه سپرده‌ها، به قید قرعه جوایز ثابت نقدی و یا جنسی به سپرده‌گذاران اعطا کنند.

سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار: به سپرده‌هایی اطلاق می‌شود که بانک‌ها به صورت سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت یا بلندمدت، از مردم قبول می‌کنند. بانک‌ها در مورد سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار، فقط به عنوان وکیل سپرده‌گذار عمل می‌کنند و منافع حاصل از این سپرده‌ها، طبق عقود اسلامی مورد استفاده قرار می‌گیرد. منافع بر اساس عقد قراردادی بین سپرده‌گذار و بانک، تقسیم می‌شود.

مانده در پایان سال: مانده متغیرهای ذخیره‌ای در پایان آخرین روز کاری سال است.

تراکنش: یک جریان اقتصادی از طریق اقدام متقابل بین واحدهای نهادی با توافق دوجانبه است یا اقدامی در درون یک واحد نهادی است که به دلیل دارا بودن دو نقش متفاوت، مانند یک تراکنش برخورد می‌شود (مانند تشکیل سرمایه بحساب خود).

بیمه‌شده به علت وقوع حواث رانندگی، مسئول جبران خسارت‌های مالی یا جانی وارده به اشخاص ثالث شناخته شود این خسارت‌ها را بر اساس شرایط بیمه‌نامه تا سقف تعهد مندرج در بیمه‌نامه پرداخت نماید.

بیمه درمان: بیمه‌گر در چارچوب مصوب شورای عالی بیمه تعهد می‌کند که هزینه معالجات پزشکی بیمه شدگان را تا مقدار مندرج در بیمه‌نامه پرداخت نماید. این بیمه برای داخل کشور به صورت گروهی و خانوادگی صادر می‌شود.

بیمه کشتی: بیمه‌گر در چارچوب شرایط بیمه‌نامه متعهد می‌شود که خسارت وارده به بدنه و تجهیزات کشتی یا از بین رفتن آن بر اثر وقوع حوادثی مانند تصادف، آتش‌سوزی، غرق شدن و به گل نشستن، همچنین هزینه‌های نجات و سهم مالک کشتی از زیان‌های همگانی را در حدودی که در بیمه‌نامه مشخص شده است، پرداخت نماید.

بیمه هواپیما: بیمه‌گر در چارچوب شرایط بیمه‌نامه هواپیما متعهد می‌شود که خسارت وارده به بدنه هواپیما یا از بین رفتن آن بر اثر حوادثی مانند سقوط، تصادم، آتش‌سوزی و دزدی هوایی را در حدودی که در بیمه‌نامه مشخص می‌شود، پرداخت نماید.

بیمه مهندسی: بیمه‌گر در چارچوب شرایط بیمه‌نامه مهندسی تعهد می‌کند که خسارت‌ها یا زیان‌های ناشی از طراحی، ساخت، نصب و نگهداری سازه‌ها و ماشین‌آلات را که ناشی از مسئولیت مهندسان مربوط است بر اساس شرایط بیمه‌نامه جبران کند. در این نوع بیمه، زیان‌های ناشی از خرابی ماشین‌آلات هم تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرد.

(بیمه‌گر اتکایی) واگذار و بیمه‌گر اتکایی در صورت تحقق خطر، سهم خود را از خسارت پرداخت می‌نماید.

بیمه آتش‌سوزی: بیمه‌گر در چارچوب مقررات مصوب شورای

عالی بیمه تعهد می‌کند که خسارت‌های وارد شده به اموال بیمه‌شده به علت وقوع آتش‌سوزی، انفجار و صاعقه را جبران کند. در این نوع بیمه‌نامه می‌توان خطرهای دیگری مثل زمین لرزه، سیل، طوفان، نشت آب، ترکیدگی لوله، شکست شیشه، سرقت با شکست حرز و سقوط هواپیما بر روی اموال و اماکن را نیز با پرداخت حق بیمه اضافی تحت پوشش قرار داد.

بیمه باربری: بیمه‌گر در چارچوب مقررات مصوب شورای عالی بیمه تعهد می‌کند که خسارت‌های وارد شده به اموال بیمه را در هنگام بارگیری، حمل و تخلیه جبران نماید.

بیمه حوادث: بیمه‌گر در چارچوب مقررات مصوب شورای عالی بیمه تعهد می‌کند که غرامت جانی ناشی از حادثه (فوت، نقص عضو و از کار افتادگی) را به بیمه‌شده یا ذینفع بیمه‌نامه پرداخت نماید. در این نوع بیمه با توافق و دریافت حق بیمه اضافی، هزینه پزشکی و غرامت روزانه نیز تحت پوشش قرار می‌گیرد.

بیمه بدنه اتومبیل: بیمه‌گر در چارچوب مصوب شورای عالی بیمه تعهد می‌کند که خسارت‌های وارده به وسیله نقلیه بیمه‌شده ناشی از حوادث مختلف از قبیل سرقت، آتش‌سوزی، انفجار، تصادف، سقوط، واژگونی و به طور کلی برخورد اتومبیل به هر جسم ثابت یا متحرک و یا برخورد جسم دیگری با اتومبیل بیمه‌شده را جبران کند.

بیمه شخص ثالث: بیمه‌گر در چارچوب مصوب شورای عالی بیمه تعهد می‌کند که چنانچه دارنده وسیله نقلیه

کالاهای صادراتی در قالب قراردادهای گشایش اعتبار اسناد (L/C)^۱ و واگذاری اسناد در مقابل پرداخت (D/P)^۲ و واگذاری اسناد در مقابل تضمین (D/A)^۳ موضوع بیمه اعتبار صادرات می‌باشد.

بیمه زندگی (عمر): نوعی بیمه است که در آن بیمه‌گر متعهد می‌شود، مبلغ معینی (به صورت سرمایه و یا مستمری)، به بیمه‌گذار و یا اشخاص ثالثی که او تعیین کرده است، پرداخت کند.

سایر انواع بیمه: شامل اکتشاف و استخراج نفت، بهداشت،

صداقت و امانت، عدم‌النفع، وام و اعتبار و بیمه اموال در مقابل سرقت می‌باشد.

شرکت‌های تعاونی اعتبار: شرکت‌هایی هستند که تامین نیازهای مالی اعضای تحت پوشش، در قالب پرداخت انواع وام را برعهده دارند و شامل شرکت‌های تعاونی اعتبار کارمندی، کارگری و اعتبارآزاد (سایر) می‌باشند.

بیمه پول: بیمه‌گر در چارچوب شرایط بیمه‌نامه تعهد می‌کند، زیان‌هایی که بر اثر بروز سرقت (مسلحانه) و حادثه (آتش‌سوزی، انفجار، سیل و ...) به پول موجود در صندوق (بانک‌ها، موسسات مالی و ...) یا در حال جابجایی وارد می‌شود، جبران کند. به طور کلی بیمه پول به دو رشته پول در گردش و پول در صندوق تقسیم می‌شود.

بیمه مسئولیت مدنی: بیمه‌گر در چارچوب شرایط بیمه‌نامه مسئولیت مدنی تعهد می‌کند، خسارت‌هایی را که بیمه‌گذار به طور غیر عمدی به اشخاص ثالث وارد می‌کند و مسؤول جبران آنها شناخته می‌شود، پرداخت نماید. بیمه مسئولیت حرفه‌ای (پزشکان، پیراپزشکان، وکلا و ...)، بیمه مسئولیت متصدیان حمل و نقل، بیمه مسئولیت کارفرما در قبال کارکنان، بیمه مسئولیت سازندگان ابنیه و بیمه مسئولیت عمومی و اماکن تفریحی (هتل، سینما، استخر، پارک و ...) از انواع این رشته بیمه است.

بیمه اعتبار: بیمه اعتبار به دو بخش اعتبار داخلی و صادرات کالا تقسیم می‌شود. بر اساس مقررات مصوب شورای عالی بیمه منظور از اعتبار داخلی، ظرفیت بدهی یک مشتری است که از طرف بنگاه‌های اقتصادی، در قبال ارائه کالا و خدمات، یا بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری که مجوز بانک مرکزی را دارند و به صورت تسهیلات مالی در اختیار مشتریان قرار می‌گیرند. طبق مقررات، قراردادهای بیمه اعتبار داخلی به صورت گروهی و فقط به اشخاص حقوقی مشروط بر اینکه فعالیت‌های اقتصادی آنها متضمن ریسک عدم بازپرداخت مطالبات ناشی از اعتبارات اعطایی آنها باشد، منعقد می‌شود. تامین مطالبات بیمه‌گذار یا ذی‌نفع در رابطه با فروش

گزیده اطلاعات

در سال ۱۴۰۱، تعداد واحدهای بانکی ۶۹۲ واحد بوده است که مربوط به واحدهایی است که آمار ارائه نموده‌اند. در این سال تعداد انواع سپرده نزد بانکهای مذکور ۶۲۷۱۱۹ میلیارد ریال و سپرده با کسر سپرده قانونی ۵۵۷۱۸۰ میلیارد ریال و مبلغ تسهیلات ۵۲۱۵۶۲ میلیارد ریال می‌باشد، و همچنین تعداد تسهیلات پرداختی بانکهای به بخش غیر دولتی ۷۵۶۳۲۴۹ به مبلغ ۵۰۶۶۷۷۸۱۳ میلیون ریال می‌باشد. و تعداد چکهای مبادله‌ای ۸۵۷۵ به مبلغ ۳۲۷۱۹۱ میلیارد ریال و تعداد دستگاههای خود پرداز ۲۴۰۳۴ بوده است.

در سال ۱۴۰۱ حق بیمه تولیدی به مبلغ ۲۵۳۳۳۰۰۰ میلیون ریال بوده و خسارت پرداختی به مبلغ ۱۵۹۸۲۰۰۰ میلیون ریال که نسبت به سال قبل ۱۴۰۰ حدود ۵۴/۱ درصد افزایش داشته است.